

Guido's *Julia* (1885) als provocatie

Fabian R.W. Stolk, Universiteit Utrecht

SAMENVATTING

Preliminare overwegingen bij een editie van een provocatieve literaire tekstgroep die zich niet voegt naar de veronderstelde werkelijkheid van een handboek editietechniek en daarom niet alleen interessant is als literair gegeven en als literairhistorisch gegeven, maar ook als editietechnische casus.

1. EDITIE EN PROVOCATIE IN HET ALGEMEEN

Iedere tekst is, welbeschouwd, een provocatie zowel van de literatuurwetenschap als van de editiewetenschap. In de vorige zin moet het accent liggen op wat ondergeschikt lijkt: *welbeschouwd*. Voor dat wel beschouwen is alle aanleiding, zeker voor wie (m/v) als wetenschappelijk tekstediteur met literatuur werkt. Een editeur moet immers, zoals wordt uiteengezet in het praktische handboek *Naar de letter*, al vóór hij aan het werk gaat, de nodige vragen zien te beantwoorden: welke auteur 'verdient' een editie, welke teksten of welk genre of welke tekst van die auteur, voor welk publiek is de editie bestemd, en welk editietype is geschikt? (Mathijssen, 1995, p. 31-56) Een editeur selecteert, prefereert, marginaliseert en canoniseert.

Een editeur mag dus niet aan de slag zonder een besef te hebben van het belang van een tekst, zonder dat belang expliciet geformuleerd te hebben. En eenmaal aan de slag, komt de editeur, bezig met een historisch-kritische, een studie- of een leeseditie, doorgaans op lastiger te beantwoorden deelvragen: 'Moet ik dit document, deze versie, ook opnemen?', 'Waarom staat dit er zo?', 'Hoe begreep men dit destijds?' en: 'Hoe maak ik het voor de lezer van nu weer begrijpelijk?' Om maar enkele overwegingen te noemen.

Er is geen tijdloos tekstideaal als vastliggend fundament van of *format* voor edities, noch is er een realiseerbaar ideaal van een objectief vaststelbare tekst; dit is bijvoorbeeld af te lezen aan soms kleine, soms grotere verschillen tussen

delen van reeksen als Monumenta Literaria Neerlandica en Delta. Als je studenten uitlegt welke verschillende vormen van edities er zijn, is het moeilijk de schijn te vermijden dat er wel uniforme, eenduidige standaarden zouden zijn, en studenten grijpen die dan ook met beide handen aan. Ze wijzen vervolgens een leeseditie met een facsimile erin resoluut af als onjuist. Maar zodra ze zelf aan het editeren gaan, verdwijnt die zekerheid en begint het denken en nuanceren, gelukkig. Iedere tijd heeft immers zijn edities, iedere editie is nieuw. Er zijn nog veel teksten die voor het eerst geëditieerd moeten worden en ook zijn er veel teksten die opnieuw door de handen van een editeur moeten gaan omdat een vernieuwing van de editie nodig is of omdat een andere editiesoort bij nader inzien beter is. Zo kunnen we Stuiveling niet genoeg prijzen voor wat hij destijds allemaal op editiegebied gedaan heeft, bijvoorbeeld het deels opnieuw, deels voor het eerst beschikbaar stellen van het werk van Jacques Perk, maar tegelijk moeten we erkennen dat veel van zijn edities inmiddels opnieuw gedaan moeten worden, en anders, en beter. Dat is niet noodzakelijk verwijt aan zijn adres, maar een kwestie van – inderdaad – voortschrijdend inzicht en voortgaande ontwikkeling van methoden en technieken.

Juist wie editeert – en zich dus ook buigt over de ontstaansgeschiedenis en/of de tekstgeschiedenis – weet dat niets zo discutabel is als de (eenheid van de) tekst. Editievoorbereidend onderzoek kan een heuristische functie hebben met betrekking tot onder andere de tekstinterpretatie, en kan duidelijk maken dat een ontstaansgeschiedenis een interessant licht kan werpen op de ‘definitieve’ of laatst-gepubliceerde versie, dat een auteurschap minder uniek, dat een tekst minder eenvoudig te begrijpen is dan verwacht.

Steeds zijn nieuwe edities nodig. Stuivelings semi-diplomatische editie van de handschriften van Perks *Mathilde*-cyclus (1941), met gelemmatiseerd variantenapparaat per handschrift, kan echt beter, en zou hernomen moeten worden in een historisch-kritische editie. Zijn editie van Perks *Verzamelde gedichten* (1957) moet helaas als ondeugdelijk beoordeeld worden omdat het een hybride, een composiet-tekst is. Juist omdat edities, hoe monumentaal ook, niet duurzamer zijn dan brons en niet werkelijk voor de eeuwigheid bedoeld *kunnen* zijn, zouden ze goedkoop moeten zijn, zo goedkoop mogelijk: goed verkoopbaar en economisch profijtelijk, en daardoor voor verandering en vervanging vatbaar. Daartoe kunnen edities mijns inziens maar het best tweeledig zijn. Enerzijds de tekst, de leestekst die, al dan niet inclusief toelichtend commentaar en beknopte verantwoording, wordt aangeboden aan de gewone lezer van literatuur, een lezer die in de academische editietechniek misschien iets te vaak vergeten wordt; en tot de gewone lezers reken ik vooral de toekomstige

lezers: scholieren en studenten die *moeten* lezen en daarom (nog) niet veel geld uit *willen* geven aan literatuur. Anderzijds, en los van die tekst: de volledige wetenschappelijke verantwoording, de commentaar en het apparaat. Als derde component kan daar nog bij, of: eroverheen: de vakdiscussie via disciplinaire kanalen als vaktijdschriften, congressen en internetfora.

Iedere editie is een provocatie van de editiewetenschappelijke mores en iedere editie is geen doel, maar middel. Enerzijds middel om de professionele lezer stof te bieden tot nadenken over literatuur; daarom is editeren een vorm van literatuurwetenschap. Anderzijds middel om de gewone lezer te voorzien van mooie en interessante oudere literaire teksten; daarom is editeren een populariseringstechniek, daardoor is het bij implicatie een poging tot literaire post-productie en canonsturing.

2. JULIA IN HET BIJZONDER: CONTEXT EN CARRIÈRE

Julia (1885) van Guido was al bij verschijnen een provocatie. Voor wie het nog niet of niet meer weet, schets ik context en carrière van deze schaapachtige verschijning van een bloeddorstig polemische wolf. Deze schets lijkt een lange omweg, maar dat is precies wat volgens mij het maken van een editie zo interessant maakt.

De Tachtigers vormden, toen ze nog geen Tachtigers waren, een kleine en stille gemeente, zoals Kloos hen op zaterdag 19 november 1881 omschreef in zijn ‘In memoriam Jacques Perk’ in *De Nederlandsche spectator*. Geen gewone literaire vrienden waren zij, maar dichters met heel hoge idealen: een ‘kleine en stille gemeente [...], wier zielen in dagelijksche gemeenschap plegen te verkeerden, met wat er schoonst en heerlijkst op deze wereld is gedicht en gedacht’ (Kloos, 1904, p. 74). Zij schreven vooral voor deze eigen kring van gelijkgestemden. En: ze lazen, op hun studentenkamers, alleen in stilte, of hardop voor elkaar, het werk waar ze aan bezig waren. In het openbaar waren ze minder productief. Ze profileerden zich vooral ten opzichte van de buitenwereld door een enkele, afbrekende kritiek op het werk van destijds gevestigde dominee-dichters, oudere tijdgenoten als Beets, Ten Kate, De Génestet. Maar ook (bijna) generatiegenoten moesten eraan geloven, vooral die met een toen gangbare, maar in de ogen der jongeren ouderwetse, achterhaalde poëzieopvatting. Dat kon bijvoorbeeld C. Honigh ervaren, toen Perk diens bundel *Geen zomer* (1881) besprak in *De Nederlandsche spectator* (Perk, 1959, p. 296-303).

Vooral wat betreft de kritiek hielden de Tachtigers in de praktijk gelijke tred met hun theorie. Een van de eerste stellingen die Kloos betrok in zijn later als poëtisch programma aangeduide ‘Inleiding’ bij de *Gedichten* van Perk, had daarop immers betrekking:

Literaire kritiek is geen wetenschap, waarbij men uitgaande van de waarneming, opklimt tot begrippen, wier inhoud nauwkeurig is bepaald, maar zelve een kunst, waar gevoel als opmerking en overreding voor waarheid geldt. [...] men zou, om van een enkel lied de zuivere waarde te leeren kennen, den juisten indruk behooren na te gaan, dien elk zijner kleinste elementen zal maken op den geest des hoorders, voor wie het is bestemd (Kloos, 2003, p. 24).

Welnu: het strategisch probleem van de Tachtigers was, in de ogen van hun oudere tijdgenoten, dat zij veel energie staken in het avant-gardistische kritiseren, afbreken, gispn en beschimpen, zeker aanvankelijk veel meer energie dan die oudere generatie lief was. Ook de Hagenaar Marcellus Emants – wel de Johannes de Doper der Tachtigers genoemd, maar in het dagelijks leven toch geen intieme vriend van deze Amsterdammers – stond bekend om zijn scherpe standpunten inzake literaire kritiek. Zo schreef een zekere Wolfgang in de ‘Letterkundige kroniek’ van *De Nederlandsche spectator* naar aanleiding van de tweede druk van *Godenschemering* (1885) dat Emants ‘een nieuwen aanval op de kritiek [heeft] gericht en wijders beweerd [heeft], dat zelfs een ontwikkeld publiek niet aanstonds een kunstwerk begrijpt’ (Wolfgang, 1885, p. 35). En moeder Gorter luchtte haar hart over de toon van dat niet aflatende kritiseren bij Hermans vriendin Wies Cnoop Koopmans in een brief van 5 november 1886:

hebt gij met den Nieuwen Gids op? Ik heb van Verwey wel enkele dingen mooi gevonden; maar het spijt mij altijd zoo dat zij zoo schelden, en dat zij zoo zeggen dat het door hen nu zoo veel beter zal worden in de letterkundige wereld; ik zou wenschen dat zij niet zoo veroordeelden en verwierpen en dat zij in bescheidenheid en eenvoud optraden, dan zou het goede in hen zeker meer gezien en gewaardeerd worden. Hartelijk hoop ik dat Herman nooit iets in dien Nieuwen Gids schrijven zal’ (Endt, 1964, p. 137).

Ook Carel Vosmaer, de voor jongeren ontvankelijke literator, prestigieus redacteur van *De Nederlandsche spectator*, schrok terug voor de toon van hun kritieken. Hij probeerde bijvoorbeeld Perks felle kritiek op Honigh te dempen (zie Stolk, 2009). En Kloos’ recensie van Couperus’ debuutbundel *Een lent*

van vaerzen weigerde Vosmaer in zijn blad op te nemen. Hij vond dat er wel wat meer te prijzen was in Couperus' vaerzen dan uit Kloos' woorden bleek. Kloos had al wel iets goeds in Couperus' poëzie weten te ontdekken, in navolging van een recensie die bentgenoot Albert Verwey onder de schuilnaam Homunculus in *De Amsterdammer* schreef over 'Santa Chiara', een gedicht dat kort daarvoor in *De gids* van oktober 1883 was gepubliceerd. In reactie op Vosmaers aanduiding van wat er wèl goed zou zijn in gedichten van Couperus' debuut, sprak Kloos op 15 augustus 1884, in het concept van een waarschijnlijk niet verzonden brief, over gedichten

die oogenschijnlijk [...] technisch knap schijnen, [maar die] niets [zijn] dan handigheidjes met de pen, waar alle geestelijke vermogens part noch deel aan hebben, en waarvan men er 30 schrijft 'stans pede in uno'. Ik doe het zelf wel eens, als ik erg goed geluimd ben, om me te oefenen in het rijmen. Ik zal er u bij gelegenheid een heeleboel van laten zien. Die zou ik ook uit kunnen geven in een net boekje, en als ze niet wisten, dat het van mij was, zouden ze het mooi vinden, maar dat is toch geen handelwijze voor een ernstig mensch. (Stuiveling, 1939, p. 224)

Gelukkig was Kloos, zeker in kleine kring, niet altijd 'een ernstig mensch'. Op 10 december 1884 stuurde hij het volgende gedicht aan Jacques van Looy, naar aanleiding van het verschijnen van *Van eene sultane* (1884), van de destijds zeer beroemde dichter Fiore della Neve (pseudoniem van M.G.L. van Loghem):

Aan Fiore della Neve
door 'een vriend'
kort na de uitgave van zijn 'Van een Sultane'.

Een brief van Mij aan Fiore della Neve:
Mon cher! Gods zegen en nog vele jaren
Voor vrouw en poëzie! maar zend mij even
P.O. een paar gebonden exemplaren,
Want Schröder heeft mij nèt weërom geschreven:
'Ik wou, dat álle dichters Fiore's waren!
'Dát soort van poëzie is zóó gezocht -
'De dames hebben álles opgekocht.'

Dát was een slag voor mijn bejaarde nichten! –
Ik zag aan hun gezicht, hoe zeer 't hun speet –

En zoo besloot ik me aan jouzelf te richten.
Maar... à propos... voor dat ik het vergeet –
Men fluistert hier iets raars van jouw gedichten...
Men zegt... maar 't zal niet waar zijn... en ik weet
Ook heusch niet, hoe men zoo iets zeggen kán:
'De Muze maakt er papillotten van!'

'O laster, beet der angellooze wormen!
(Riep ik) zoo smet ge met uw vuig venijn
Ook Haar, wier losse lokken op de stormen
Golven der passie, of, in weeke lijn,
Neervloeien om haar vlekkelooze vormen!
Neen! zóo kan niet de ware Muze zijn –
Zoo net gekapt met versgeplakte krulletjes,
Een wassen pop voor pieterige prulletjes!' –

- 'Zeer juist gezien, mijn waarde! maar gewoonlijk...
Hoe zegt men... Zóo de Muze, zóo de man –
En Fiore.' – 'Maar, menheer!, dat 's onverschoonlijk...
Dat 's iets... zóo ergs... dat ik het haast niet kan
Over mijn lippen krijgen... 't is... persoonlijk!
En... personeel ís geen fatsoenlijk man.
En buitendien – ik zeg, dat Fiore's snaren
In geenerlei verband staan met zijn haren.' –

- 'Wellicht (was 't antwoord) wat hun aantal aangaat.'
(Ik ziedde) 'Stil! nú komt de symboliek...
Zie naar de lucht, als daar de volle maan staat,
Omkruid door donzen wolkjes – even chique,
Als hij de krullen om zijn kruintje staan laat –
En dát 's de sleutel tot zijn versmuziek:
Want zijn Rosaura en die andre snollen –
Je weet toch, dat ze liefst in 't maanlicht krollen.' –

(Ik borst). 'Jij... bent... Homunculus! Ei, scheer 'es
Je kin eerst, knaapje!... zoo je haren vindt –
Onwetend wicht! zoo, denkt ge, had Homerus
Een Muze, bedelend en oud en blind!
Ja, de eedle jongeling, Louis Couperus –
Die nu al negen maanden zingt en mint –
Waar dus een poezelig, pomadig ventje,

Als nú zijn Muze is... in haar best momentje!
(’s-Gravesande, 1959, p. 34-35)

Kloos schreef erbij, conform de gedachten die hij ventileerde aan Vosmaer:

’t is een satire op Fiore, alleen voor privaatplezier, niet voor eenig publiek. Noem het een jeu d’esprit zonder esprit, een rijmoefening ten koste van den goeden smaak, enfin – je bent nogal goedlachs, daar heb je ’t kleine monstertje, dat wil zeggen den kop van den lintworm, de staart zit nog in mijn hoofd. (’s-Gravesande, 1959, p. 34).

De staart van de lintworm is ook verschenen: het beest bleek minder een satire dan een pastiche, en wel een hele romance in verzen, onder het pseudoniem Guido geschreven in samenwerking met anderen, en – ernstig of niet – werkelijk in 1885 door W. Gosler te Haarlem uitgegeven; een keurig poëzieboekje, *Julia, een verhaal van Sicilië*, in prachtband, prijs f1,90, werkelijk niet van echt te onderscheiden.

Dit moedwillig maakwerk werd door de kritiek niet onwelwillend ontvangen. Men meende er gelijkenissen in te zien met Fiore della Neve’s populaire *Eene liefde uit het Zuiden* (1881; in 1885 was de vijfde daarvan druk verschenen). Dat Guido’s bundeltje nep was, wist het publiek niet. Dat werd pas duidelijk toen Willem Kloos en Albert Verwey – inmiddels enigszins bekend geworden door onder andere hun nieuwe tijdschrift *De nieuwe gids* – in mei 1886 een brochure publiceerden, waarin zij de kritische receptie van *Julia* bijeensprokelden en vernietigend bespraken, vooral bespotten: *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek*. Tevens deden ze erin uit de doeken hoe, en met wie, en met welk gemak ze *Julia* in elkaar gezet hadden, wel te verstaan als een in hun ogen volkomen onliterair maaksel, een kunstje, en zeker geen Kunst.

3. JULIA IN EDITIE

Wie deze pastiche en polemieek meer dan een eeuw later op een verantwoorde en inzichtelijke manier wil presenteren in een editie, komt voor intrigerende literaire en literairhistorische vragen te staan (daarom is editietechniek een hulpwetenschap), vragen die de enkele auteur, de enkele tekst en het enkele genre overstijgen. Zonder meer een leeseditie van *Julia* presenteren, is even onzinnig als alleen de erop volgende brochure *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek* opnieuw het licht doen zien, hoe tekstkritisch gepurgeerd dan ook. *Julia* was namaak, bedoeld om op ander serieus werk

van die tijd te lijken, bedoeld ook om reacties los te maken, die vervolgens aangevallen konden worden, in het licht waarvan de nieuwe poëtische idealen van de Tachtigers helderder konden uitkomen. Een voorgenomen editie van *Julia* provoceert dus tot onderzoek van de (historische) literaire tekst, de intertekst, de context, het auteurschap, genres, normen, literaire kritiek, polemieken, discussies, instituties...

Een editie komt, als gezegd, niet uit de lucht vallen: daaraan vooraf gaan de reeds genoemde verkennende vragen (Mathijssen, 1995, p. 56), die een antwoord moeten krijgen waarmee de editie gerechtvaardigd zou kunnen worden. Ook op dat gebied draagt *Julia* zich enigszins provocerend.

3.1. AUTEUR

In het geval van *Julia* is de preliminaire vraag naar (het belang van) de auteur in zekere zin overbodig, omdat ze niet leidt naar een uniek schrijverschap, terwijl dat wel een centraal selectie criterium lijkt te zijn geweest bij alle delen van de Monumenta Literaria Neerlandica (MNL), of van de KANTL-reeks Literaire Tektstedities en Bibliografieën. 'Guido' is een pseudoniem, en dan nog van meer dan één auteur. Volgens de opgaaf van Kloos en Verwey achterin *De onbevoegdheid* hebben, naast zichzelf, Frederik van Eeden, Jan Veth (onder het pseudoniem Henric van Gooyen) en C.E. Duyts meegewerkt (Kloos & Verwey, 1980, p. 45). Zeker de laatste twee zijn, wat eigen overige merites betreft, geen vooraanstaande Nederlandse dichters gebleken. Hun poëtisch werk – *if any* zou daaraan toegevoegd kunnen worden voor Duyts – komt daarom niet snel voor een editie in aanmerking. Maar de eerste twee zijn gezien hun goeddeels na 1886 vergaarde literairhistorische (meer)waarde reden genoeg om een editie van hun werk in overweging te nemen.

Deze bijzondere eigenschap van *Julia* vraagt dan ook om enige reflectie in de commentaar. Niet alleen moet het relatieve gewicht van de auteurs worden uitgelegd, maar ook de functie en achtergrond van het pseudoniem kan toegelicht worden. Bovendien zal het hoe en waarom van het inzetten van stroman Duyts uiteengezet kunnen worden, alsmede de niet-gespeelde maar reële institutionele rol van de uitgever, W. Gosler.

Van een uniek auteurschap is in het geval van *Julia* dus geen sprake. Het ligt wat dat aangaat meer voor de hand dat het werk van Willem Kloos nu eindelijk eens op fatsoenlijke wijze wordt geëditteerd. Hij was de spraakmakende leidsman

van een vernieuwende generatie literatoren, hij redigeerde en verrampeneerde hun leidende strijdschrift, hij schreef het poëtisch programma, hij schreef roerende gedichten, hij schreef schitterende kritieken... en niets daarvan is anno 2010 in een goede en goedkope editie beschikbaar, lees-, studie-, noch historisch-kritische editie. Gelukkig zal daar wat betreft zijn *Verzen* verandering in komen nu Charlotte Cailliau een historisch-kritische editie ervan voorbereidt (zie Cailliau, 2009); daarbij lijkt mij dus niet de keuze van de auteur het probleem zijn, maar wel zeker de keuze van de bij de editie te betrekken versies van de *Verzen*. Vooralsnog zijn Kloos' teksten alleen beschikbaar in (mede) door hem zelf samengestelde uitgaven, en die voldoen, Kloos kennende, niet geheel en al aan de editietechnische eisen die we tegenwoordig gewend zijn te stellen (de bloemlezing van Kralt (Kloos, 1995) reken ik niet tot het genre wetenschappelijk verantwoorde editie). Voor Verwey geldt mutatis mutandis hetzelfde, al is al wel een deel van zijn correspondentie geëditteerd.

Omdat er vijf mensen bijgedragen hebben aan het eindprodukt, lijkt het weinig problematisch om een eventuele editie van *Julia* niet te laten stranden op het meervoudige auteurschap, terwijl in het geval van bijvoorbeeld een historisch-kritische editie van de *Mathilde*-cyclus van Jacques Perk er net iets meer verantwoording zal moeten worden afgelegd om ook de opmerkingen die Kloos in een van de handschriften maakte, daarin op te nemen en daarmee af te wijken van de strikte kritische schifting die op dit punt vaak eigen is aan edities (zie Stolk, 2006).

3.2. TEKST: OEUVRE, GENRE, ÉÉN WERK

Hierboven stelde ik ietwat rond: *Julia* zonder meer editeren is even onzinnig als alleen de erop volgende brochure *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek* opnieuw het licht doen zien. Dat laatste lijkt Bernt Luger gedaan te hebben in 1980 (Kloos & Verwey, 1980), maar het lag in zijn bedoeling ook een (facsimile?) editie van *Julia* te bezorgen. Het is er door Lugers ontijdige dood niet van gekomen. Het een noch het ander neemt weg dat er goede redenen zijn om een (nieuwe) editie van *Julia* in combinatie met *De onbevoegdheid* te overwegen. Want niet het literairhistorische belang van de auteur (*quod non*) is het belangrijkste argument voor een editie, maar het belang van de teksten, of zelfs: het literairhistorisch belang van de provocatie die de teksten bedoelden te zijn. *Julia* is geschreven om te provoceren, en *De onbevoegdheid* is de explicitering van die provocatie. Bevat de ene tekst poëzie,

de andere is literaire (meta)kritiek. *Julia* was niet meer dan lokaas, *De onbevoegdheid* het vileine schepnet waarmee de miezerige criticusjes werden gevangen, om ruimte te forceren voor nieuwe, goede, grootse critici en dito poëzie. Een gecombineerde editie van *Julia* en *De onbevoegdheid* behelst vooral iets anders en meer dan alleen belletrise. Een editie betreft dus niet een oeuvre (zoals dat van Achterberg in MLN), noch één genre (zoals dat van Van de Woestijne in Delta), noch één werk (zoals de meeste Alfa- of Delta-delen), maar twee werken van verschillend genre en van verschillende auteurs.

3.3. TEKSTKEUZE

Zowel *Julia* als *De onbevoegdheid* zijn te beschouwen als vormen van belletrise, dichtkunst respectievelijk essayistiek. Daarom kan van beide een (papieren) leeseditie zeer wel overwogen worden. En omdat er destijds een relatie van imitatie of navolging werd gelegd met Fiore della Neve's *Eene liefde in het Zuiden*, ligt het voor de hand ook die tekst erbij te betrekken. Noodzakelijk is dat evenwel niet, omdat deze al integraal is opgenomen in de DBNL en zowel in HTML- als in PDF-vorm te downloaden en af te drukken is. Verder is nog te overwegen of opname van de oorspronkelijke *Julia*-recensies haalbaar is. Kloos en Verwey citeren daaruit in *De onbevoegdheid* allerlei fragmenten, met als enig doel de recensenten belachelijk te maken. Om te kunnen controleren of ze daarbij geen teksten uit hun context trekken of anderszins onheus presenteren, is het noodzakelijk terug te kunnen grijpen op de oorspronkelijke, volledige recensies. Wellicht is het beter, met het oog op het onderscheid tussen een gewoon en een studieus lezend publiek, om die dan niet in een papieren editieonderdeel op te nemen, maar in een digitale omgeving; de Hermans-editie van het Huygens Instituut¹ en de Boon-editie van het LPB-centrum² kunnen als Nederlandstalige voorbeelden dienen. De echte leestekst op papier, het studeermateriaal digitaal.

3.4. PUBLIEK

Een scheiding van media, zoals hierboven bedoeld, maakt het mogelijk dat een editie twee soorten publiek kan dienen: de geïnteresseerde gewone lezer,

¹ <<http://www.wfhermansvolledigewerken.nl/>> [7 januari 2010]

² <<http://www.lpbooncentrum.be/edities.html>> [7 januari 2010]

die bijvoorbeeld wel houdt van poëzie en van een relletje, en de meer geschoolde en/of professionele lezer die zich verdiepen wil in verschuivende literaire conventies en literatuuropvattingen, in de ontwikkeling van de literaire kritiek, in polemieken en literatuurgeschiedenis. De papieren delen bevatten een leeseditie van *Julia* en van *De onbevoegdheid*, plus een informerend, annoterend, contextualiserend commentaar. Specifieke wetenschappelijke geplogenheden kunnen opgeslagen worden in een digitale gegevensbank. Dit heeft als voordeel dat openbaarmaking van de onderscheiden componenten niet op elkanders volledige voltooiing hoeft te wachten.

3.5. EDITIETYPE

Het gaat hier over negentiende-eeuwse, dus betrekkelijk oude, althans verouderde poëzie en over dito historische poëziekritiek en poëzievernieuwing via poëzievernieling. Dat betekent dat deze teksten pas op waarde geschat kunnen worden wanneer ze opnieuw getoond worden midden in hun oorspronkelijke context. Daartoe is anno eenentwintigste eeuw wel wat literairhistorische toelichting nodig, zowel bij de poëzie als bij de kritiek. Alleen al het herkennen en onderscheiden van een nabootsende en ironiserende pastiche vergt veel kennis van contemporaine teksten en van de toenmalige poëtische verwachtingshorizon (zie Stolk, 2007b). De commentaar van een *Julia*-editie wordt dus relatief zwaar.

Het is ondermeer afhankelijk van de ten dienste staande middelen of ook het ontstaansproces van *Julia* en *De onbevoegdheid* bij de editie betrokken moeten worden, en ook de kritische reacties op *De onbevoegdheid*. Vooralsnog zou ik ervoor kiezen in ieder geval de gepubliceerde versies van de teksten, plus de bekritiseerde recensies in de editie op te nemen, juist omdat het hier gaat om teksten die als zodanig in de openbare ruimte hebben gefunctioneerd. En omdat juist het netwerk van al die publieke teksten het belang van ieder onderdeel uitmaakt, zou ik vooralsnog pleiten voor een editie die inderdaad vooral die breedte in beeld brengt; de genetische diepte lijkt me van later zorg.

Wel zou in de commentaar ruimte kunnen worden gemaakt voor de beschrijving van het ontstaan van beide teksten, maar zonder dat daar nu ook meteen een volledige documentaire van de ontstaansvarianten bij geleverd hoeft te worden. Het lijkt me evenwel boeiend om de strategische overwegingen die bij de compositie een rol hebben gespeeld, in een commentaar te beschrijven,

op basis bijvoorbeeld van brieven(edities). Ik betwijfel of een loutere documentaire reproductie de kritische en polemische dynamiek duidelijk kan maken voor de gewone lezer.

4. PROVOCATIE?

Het woord ‘provocatie’ in de titel van deze bijdrage is misleidend; een goede editie is per definitie een provocatie: ze prikkelt tekst *en* lezers (onder wie editeurs), zoals goede literatuur zowel de lezers als de editeurs prikkelt.

Literatuurlijst

- Cailliau, C. (2009). ‘Historisch-kritische editie van Willem Kloos’ poëzie met een editietheoretisch commentaar.’ Website *OnderzoeksSchool Literatuurwetenschap* <<http://www2.hum.uu.nl/Solis/osl/CharlotteCailliau.php>> [7 januari 2010].
- Della Neve, F. (1881). *Eene liefde in het Zuiden*. Sneek. Ook in DBNL (2005).
- Endt, E. (ed.) (1964). *Herman Gorter documentatie over de jaren 1864 tot en met 1897*. Amsterdam.
- Homunculus (1883). ‘Santa Chiara. Door Louis Couperus.’ *De Amsterdammer*, 332 (4 november 1883): 4-5. Zie ook: het archief van *De groene Amsterdammer* via: <<http://www.louiscouperus.nl>> s.v. ‘recensies’.
- Kloos, W. & Verwey, A. (1980). *De onbevoegdheid der Hollandsche literaire kritiek*. 3^e [fotografische her-] dr. Ed. Bernt Luger. Amsterdam. Amsterdamse schotschriften 4. Ook in DBNL (2007).
- Kloos, W. (1904). *Nieuwere literatuur-geschiedenis* [= *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*. 3^e, vermeerderde dr.] Deel 1. Amsterdam.
- Kloos, W. (1995). *Verzen*. Bezorgd door P. Kralt. Alfa Literaire teksten uit de Nederlanden. Amsterdam.
- Kloos, W. (2003). ‘Inleiding I.’ In Perk, J. *Gedichten*. Met voorrede van Mr. C. Vosmaer en inleiding van Willem Kloos. Bezorgd door Fabian R.W. Stolk. 2^e dr. Amsterdam, p. 24-30. 1e dr (1999) ook in DBNL (2006).
- Mathijssen, M. (1995). *Naar de letter; handboek editiewetenschap*. Assen: Van Gorcum.
- Perk, J. (1957). *Verzamelde gedichten*. Naar de handschriften uitgegeven door G. Stuijveling. Amsterdam.
- Perk, J. (1959). *Brieven en dokumenten*. Bijgebracht en uitgegeven door G. Stuijveling. Amsterdam.
- ’s-Gravesande, G.H. (1959). ‘Een loflied op Fiore della Neve.’ *De gids*, 122/2: 32-35.
- Stolk, F.R.W. (2006). ‘Hoe zuiver moet het zijn? Perks Mathilde-krans: versies, edities en poëticaonderzoek.’ In Van Hulle, D., De Smedt, M. & T’Sjoen, Y. (red.),

- Versions and Interpretation/Versies en interpretaties*. ALW-cahier 26. Z.p., p. 77-99.
- Stolk, F.R.W. (2007a) 'Bij een zondagnamiddagwandeling; gedachten over epische gedichten.' *De gids* 170: 1121-1127.
- Stolk, F.R.W. (2007b). 'Nep echt; namaak en literatuur, in het bijzonder in de zaak-Julia.' *Nederlandse letterkunde* 12: 177-193.
- Stolk, F.R.W. (2009). "'Positief is noch beter dan polemiesch"; Vosmaer en der jongeren kritiek.' *Dietsche Warande & Belfort*, 154: 204-214.
- Stuiveling, G. (ed.) (1939). *De briefwisseling Vosmaer-Kloos*. Groningen-Batavia.
- Stuiveling, G. (ed.) (1941) *Jacques Perks Mathilde-krans*. Naar de handschriften volledig uitgegeven. 3 Dln. Den Haag.
- Wolfgang (1886). 'Letterkundige kroniek.' *De Nederlandsche spectator*, 26/4 (23 januari 1886): 35-37.

